

A Gödöllői Kálvária kőrestaurátori munkálatainak dokumentációja (2011)

A Kulturális Örökség Napjain (2012.09.15-16.) a Barokk Kálváriánál elhangzott tájékoztató törzssanyaga

Történeti áttekintés:

A Gödöllői Kálváriát még I. Grassalkovich Antal rendelte meg, a munkák el is kezdődtek 1771-ben, ám ez évben meghalt a megrendelő. Fia, II. Grassalkovich Antal csak 1775-ben fejeztette be az építményt és a szoborcsoportot. A lekerekített négyszög alaprajzú építmény belsejében öntözésre használt víztározó van, teraszára, ahol a kálvária jelenet elhelyezkedik, két lépcsőkar vezet áttört kő korlátokkal, és elől oldali kő mellvéddel, melyet a figurák mögötti fedköves, vakolt téglamellvéddel is imitáltak, eredetileg talán illuzionsztikus festéssel is.

Alkotója a feltételezések szerint Mayerhoffer János, aki a Grassalkovichok számára a Máriabesnyői Kegyetemplomot is építette, több más templom mellett. Ha ez igaz, akkor magyarázatot nyer az építmény nagyfokú hasonlósága az Epreskerti Kálváriához, szoborcsoportjának hasonlósága az Egyetemi Templom hasonló kompozíciójához, mert e kettő tervezője id. Mayerhoffer András, János apja volt. A Gödöllői Kálvária figuráinak művességét csak az (általám 1997-ben restaurált) Angolkisasszonyok Templomának figuráihoz tudom mérni, s ez utóbbinak szintén id. Mayerhoffer András volt a mestere.

Az emlék összetettségében (az általám 1999-ben restaurált) a pálosok által Pápán emelt kálváriára is emlékeztet, bár a pápai annyiban gazdagabb, hogy fülke szobrokat és angyal figurákat is tartalmaz. Nem lehetetlen azonban, hogy eredetileg a gödöllői emlék fülkéje sem ülőfülke volt, hanem egy nagyszabású dombormű helyezkedhetett el benne, amely Jézus szenvedéstörténetét ábrázolhatta, pótolva ezzel a stációk elmaradását.

Biztosak lehetünk benne, hogy a nagyobb illuzionisztikus és drámai hatás érdekében a figurákat eredetileg polikróm színezték. Erre bizonyítékot is találtunk, lásd a színterv dokumentációját. Részben épp a festés magyarázza, hogy a barokkban miért használtak gyengébb minőségű, nem fagyálló köveket, hiszen az alapozás és festés úgyis megvédte a felületeket.

Az emléket súlyos vihar kár érte 1827-ben, a középső keresztet Jézussal, Mária-Magdolnával újra készítették. Bizonyos, hogy az eredeti korpusz és a Bűnbánó is egészen más volt, mint a mai, hűvösen klasszicista ábrázolások. A latrok megformálásából következtethetünk Jézus barokk alakjára, Mária szenvedélyéből Mária-Magdolna eredeti mozgalmasságára. Hiába lennének azonban meggyőző analógiák (például, ha meglenne az Epreskerti Kálvária szoborcsoportja), az már fel sem merül, hogy „purista módon” a klasszicista elemeket elbontsuk, és barokk jellegű elemekre cseréljük.

Abban is biztosak lehetünk, hogy a korizálás ekkor, 1827-ben, már nem tűrte a szobrok színezését, feltehetően az új szobrok avatásának idejére a megmaradt barokk szobrokról is eltávolították a festést. Mással nem magyarázható, miért csak nyomokban maradtak meg eredeti festés részletek.

A feljegyzések szerint Schulek János 1930-ban renoválta az épületet. Ekkor kezdődhetett meg a nagyon sérült korlát elemek cseréje. A cserélt elemek egy részét a víztározóban megőrizték. Schulekék kőből, még hozzá az eredetivel azonos kőből (sóskúti típusú durva mészkő) faragták a másolatokat. Mára ezek annyira korrodeálódtak, hogy nehéz megkülönböztetni őket az eredeti barokk elemektől.

Az emlék a II. Világháború során súlyos sérüléseket szenvedett. Egyértelmű lövés nyomokat fedeztünk fel a figurákon. Ekkor semmisülhettek meg: Apostol Szent János feje,

kezei, Mária fejtetője, a Mária kezén átvett kendő részlet, Jézus alsó lábszárjai, a latrok lábfejei.

1960-ban (kerek 30 évvel az előző után) a hazai kőrestaurálás atyja, Szakál Ernő és csapata újította fel az emléket. Nyilvánvalóan nem rendelkeztek azokkal az archív felvételekkel, amikkel mi ma rendelkezünk, ezért nem lettek hitelesek a kiegészítéseik közül: János feje és kezei. Ennek a felújításnak a során is cseréltek ki korlátokat. Az ekkor faragott elemek störcöltek (salér vésővel van a felület pácolva), és élesebbek a profiljai, mint az eredetieknek és az 1930-as másolatoknak.

Majdnem kerekén újabb 30 év múlva (1989-90) került sor a következő nagyszabású felújításra. Ennek már van dokumentációja, ez Gergely Zsolt műemléki szakmérnöknel megtalálható. Az épületet elemeire bontották, a köpeny falakat szinte teljesen újra húzták. Sok elemcserét hajtottak végre, de ezek a másolatok már műkőből készültek. A terasz kövezését cserélték, alatta szigeteltek, igaz, ezt nem vitték végig.

A figurális kőrestaurálást részben a KÖR csapat (Asztalos György, Szabó Péter, Szűcs László, Tóth Kálmán) végezte, a három kereszt és a hozzájuk tartozó figurák az ő kezük nyomán újultak meg. (Dokumentáció a Polgármesteri Hivatal irattárában. Foto-dokumentációjuk csak az átvételi és a kész állapotokat mutatják.) Legnagyobb beavatkozásuként Tóth Kálmán új rekonstrukciót készített Jézus alsó lábszárainak.

Mária és János figurájának restaurálását két akkor diplomázó restaurátor, Kovács Jenő és jómagam, Varga Zoltán Zsolt végeztük. E két figura az Epreskert műhelyébe került, ahol egy tanéven át dolgoztunk rajta. A két diploma dokumentáció sajnos elveszett.

1998-ban „kozmetikázó” restaurálásra került sor. Az Architekton Rt., melynek ekkor a 90-es felújítást vezető Gergely Zsolt az egyik igazgatója volt, felajánlasként újra vakolta az épületet, Kovács Jenő kőrestaurátor művész pedig kiegészítette a korlátok és a figurák szembetűnő hiányait.

Az újabb nagymérvű beavatkozásra immár nem 30, csupán 20 év múlva került sor. Meggyőződésem, hogy a nem legmegfelelőbb időjárási körülmények ellenére is az eddigiéknél átgondoltabb, alaposabb felújításra került sor. A terasz szigetelése korszerűen, végiggondoltan történt. Csak a három kereszt alatt nincs szigetelés, ezért ezek hidrofób kezelésére a későbbiekben is fokozottan kell figyelni. Az épület alul bilincset kapott, amely megakadályozza fal további nyílását. A repedéseket megvarrták spirállal, a falak fűt utólagos szigetelést kaptak. Korszerű, só megtartó, lélegző vakolatot kapott a falazat.

A kőrestaurálás is alaposabb lehetett, hiszen a három keresztén kívül minden elem műterembe került, s jól tudjuk, hogy a műhelybeli, a tárgyak összes oldalát érintő, az időjárás viszontagságainak nem kitétt restaurálás mindig alaposabb, mint a helyszíni felújítás.

Varga Zoltán Zsolt